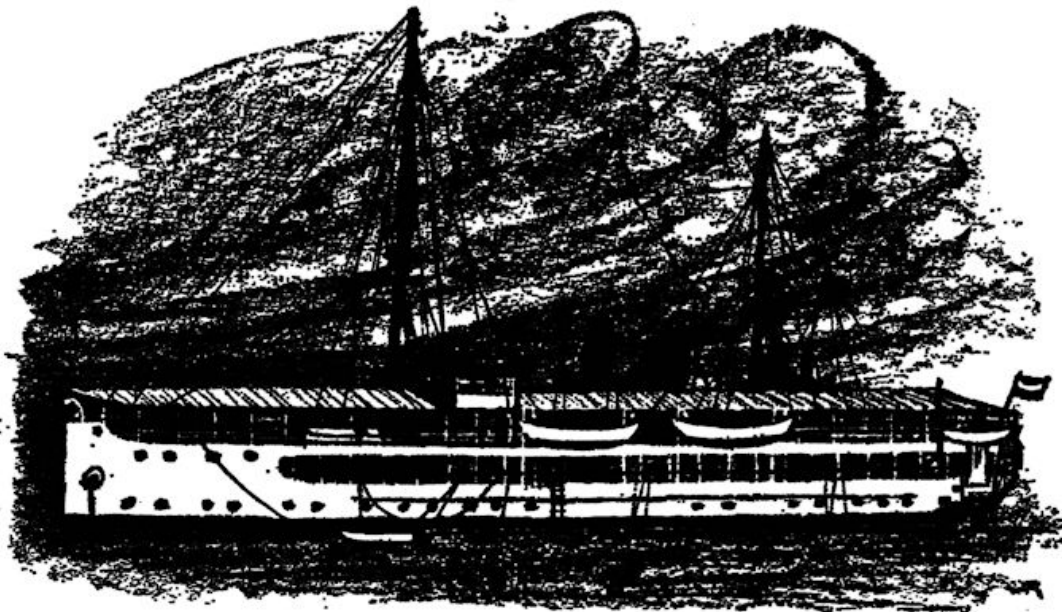

H. Th. de Booy

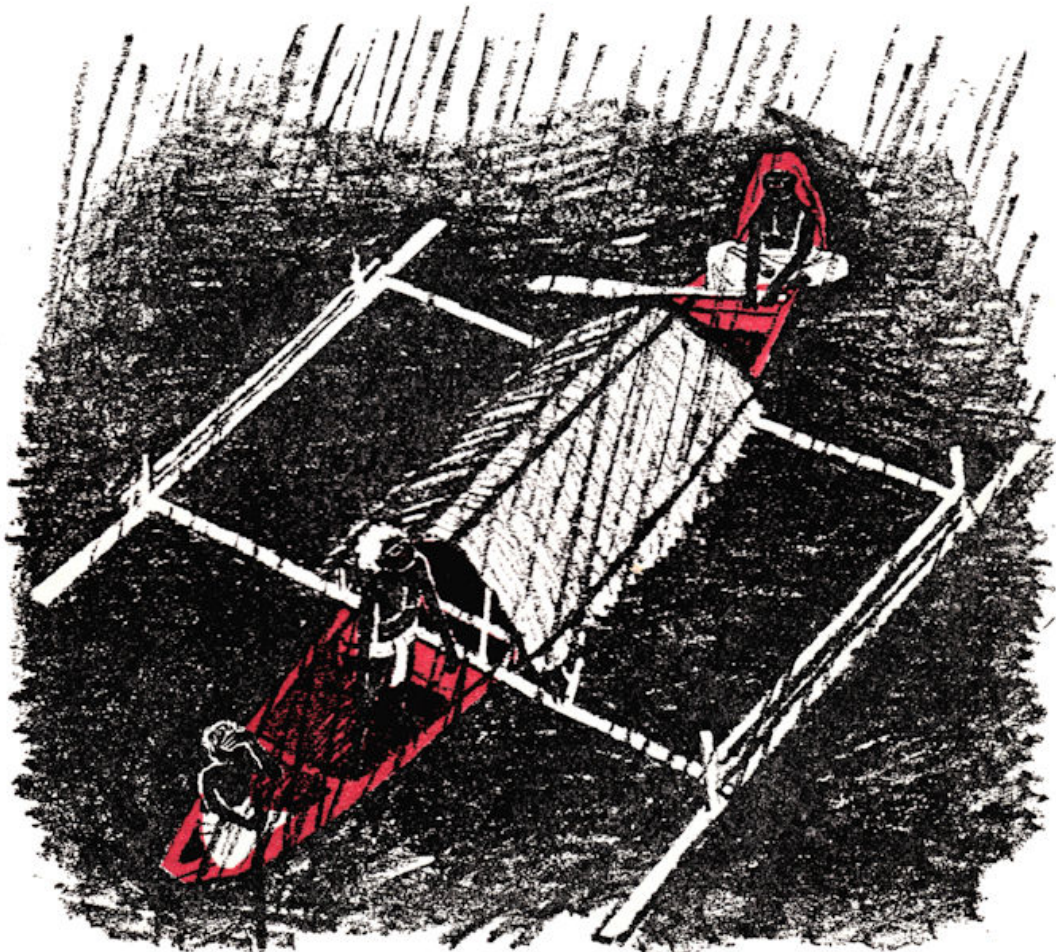
Een onverwacht kerstfeest

Bijna een halve eeuw geleden, toen Indonesië nog Nederlands Oost-Indië was, lag Hr. Ms. 'Van Doorn', een wit geschilderd opnemingsvaartuig van de Koninklijke Marine, gedurende drie achtereenvolgende zondagen - want de eerste kerstdag viel op een maandag - ten anker voor de zwaar beboste kust van het eiland Misoöl. De zeeën en talrijke koraaleilandjes rondom het schaars bevolkte Misoöl - ongeveer zo groot als de provincie Gelderland en gelegen tussen Ceram en de Vogelkop van Nieuw-Guinea - waren nog nooit in kaart gebracht. Vandaar dat de schepen van de Koninklijke Paketvaart Maatschappij er met een boog omheen voeren. Na de eerste wereldoorlog vestigden zich een paar ondernemende Oostenrijkers op de noordkust van Misoöl om er kokospalmen te planten. De van de Kei-eilanden aangevoerde koolies hakten zeer veel bomen om en maakten het terrein gereed voor de aanplant. De zware ijzerhouten stammen van de met veel moeite omvergekregen woudreuzen vertegenwoordigden een grote waarde, maar de K.P.M. wilde eerst een schip sturen om de lading weg te halen als ze over een goede zeekaart van de wateren rond Misoöl beschikte. Zo kwam het, dat de hydrografische dienst van de Koninklijke Marine de commandant van Hr. Ms. 'Van Doorn' opdracht gaf met de eerst stelselmatige opneming van Misoöl en omgeving te beginnen.

Een boeiend werk, dat de uit zestig koppen bestaande bemanning van de 'Van Doorn' volledig in beslag nam. Vooral de jonge zeeofficieren beleefden tal van avonturen als er triangulatiebakens werden gehesen in hoge bomen en zij uren lang met een sextant van een boomtop uit hoeken maten tussen andere bakens. Of als ze er lange dagen op uit waren met de stoomsloep, om de zeediepten en riffen in kaart te brengen. Ze genoten van het veel bevrediging gevende werk: geleidelijk een zeekaart te zien ontstaan van een nog vrijwel onbekend gebied.

De 'Van Doorn' was, behalve door een achttal officieren, enkele Europese onderofficieren en matrozen, bemand met inlandse matrozen, afkomstig uit alle delen van de Indonesische archipel: Javanen, Soendanezen, Menadonezen en Ambonezen. Eens in de vijf of zes weken voer het schip naar Ambon om water, kolen, een zestal koeien als slachtvee en levensmiddelen te laden. En, wat heel belangrijk was, de 'mail' te halen. Brieven uit het verre Nederland deden er meestal ongeveer zes weken over om Ambon te bereiken en het kon dus wel drie tot vier maanden duren voordat men antwoord kreeg op een brief naar huis. De gedwongen samenleving in de tropen op een klein schip - dat nog geen koelinstallatie aan boord had, zodat men na een week na de 'verversingstijd' op Ambon vrijwel geheel was aangewezen op ingeblikte levensmiddelen - stelde bijzondere eisen aan aanpassingsvermogen en verdraagzaamheid. Het is dus wel te begrijpen, dat drie achtereenvolgende zondagen de stemming aan boord tot het nulpunt hadden doen dalen. Er viel dan ook werkelijk niets te beleven. Het was grauw, regenachtig weer. Boven de sombere kust met hier en daar een enkel zandstrandje tussen ondoordringbare mangrovenbossen, joegen lage grijze wolken. Er hing een klamme, vochtige atmosfeer; de zon had zich al in geen dagen laten zien. Af en toe kletterden tropische regenbuien op het houten tentdak en verdween de kust achter een gordijn van water.

De beide stoomsloepen, die dagelijks kort na zonsopkomst werden uitgezonden en tegen de avond terugkwamen met een rijke buit aan gegevens voor de zeekaart, hingen in de takels. De tekenbladen in de tekenkamers waren afgedekt; het werk lag stil en menigeen bekwam nu een gevoel van verlangen en heimwee naar familieleden of vrienden. In de laag gelegen hutten, waarvan de patrijspoorten moesten worden gesloten vanwege de ruwe zee, werd het warm en benauwd; ook op het vochtige bovendeck was het onaangenaam.

De uren kropen traag voorbij. In de longroom van de officieren werden op de grammofoon de al tot vervelens toe gehoorde platen afgedraaid en de bridgers verweten elkaar verkeerde biedingen te hebben gedaan. Van een 'kerstsfeer' was geen sprake, al had de hofmeester ook nog zo z'n best gedaan om op kerstavond met een feestmaaltijd voor de dag te komen. De stemming bleef mat en iedereen snakte naar het

einde van deze gedwongen vrije dagen. Men kon het zelfs horen aan de onverschillige manier waarop de Javaanse schepelingen hun gamelaninstrumenten bespeelden. Af en toe loeide het laatst overgebleven magere rund, dat op het achterdek een zielig bestaan leidde totdat ook voor hem de tijd zou zijn gekomen om de voorraad vers vlees aan te vullen. Ja, déze 'Van Doorn' was nu wel een geheel ander schip dan op drukke werkdagen op het terrein van actie!

Geheel onverwachts kwam er verandering in deze trieste 'kerstviering'.

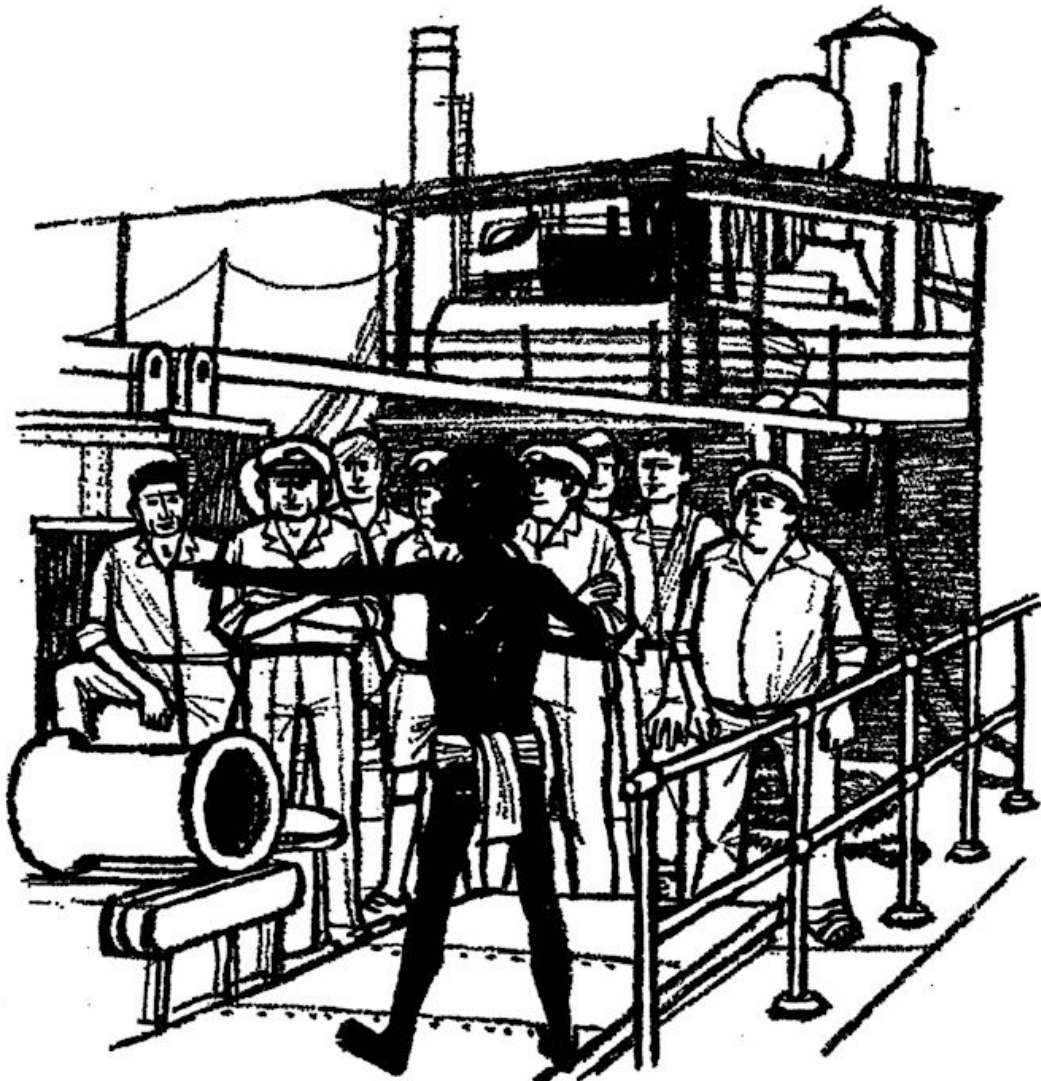
Op de eerste kerstdag, een uur na zonsondergang - het was dus al stikdonker - hoorde men plotseling stemmen op korte afstand van het schip. Het goot van de regen en ondanks de felle lamp bij de valreep, die de zee bescheen, was er niets te zien. Even

later kwam een grote vlerkprauw met een paar slechts in lendendoek geklede Alfoeren langsij. Een lijn werd overgegooid en een der Alfoeren, een tanige oude man met een woeste bos krulhaar, sprong als een aap zo vlug op het bordes van de statietrap. Er kwamen wel eens Alfoeren aan boord met stukken schildpad, tritonhorens of oude porseleinen borden om deze te ruilen tegen kledingstukken, of wel om zich door de dokter te laten behandelen tegen framboesia, waarvoor ze dan een injectie kregen. De laatste weken had men op deze verlaten zee geen rondzwervende prauwen meer gezien. Dit nachtelijk bezoek moest dus wel een bijzondere betekenis hebben. De bemanning van de 'Van Doorn' was direct vol belangstelling. Iedereen hing over de verschansing, blij, dat er misschien iets te beleven zou zijn.

De oude Alfoer keek naar de gezichten, die hem aanstaarden en wees met een driftig gebaar in noordelijke richting.

„Wat wil je?” vroeg de commandant hem in het Maleis.

Nu volgde een moeizaam gesprek. Het Maleis van de Alfoer was bijna niet te begrijpen, maar na enige tijd werd het toch wel duidelijk, dat hij gekomen was om hulp in

te roepen voor een vlerkprauw, die bij een van de koraaleilandjes om de noord in de branding aan stukken was geslagen. Aan boord bevonden zich drie mannen, een vrouw en enkele kinderen, waarvan de jongste, een zuigeling van enkele maanden, 'sakit kras' - dat betekent: ernstig ziek - was. Op weg van de westkust van Nieuw-Guinea naar de noordkust van Misoël was het van boombast gemaakte zeil aan flarden gescheurd, de prauw bevond zich aan lager wal, vlak bij het kusttrif, kwam in de branding terecht en werd op de kust gesmeten.

De Alfoer, die dit relaas deed en zich 'paai toea' - dat betekent: oude baas - noemde was weliswaar dicht in de buurt geweest met zijn prauw, maar had geen hulp kunnen bieden. Paai toea was een oude bekende voor de 'Van Doorn'. Hij had de verleiding niet kunnen weerstaan om zich meester te maken van de lange lappen katoen waarmee het bamboe-geraamte van de voor de opneming onmisbare triangulatiebakens was bekleed. Enkele malen had hij zelfs hoge bomen bij de voet doorgebrand om het kostbare katoen te bemachtigen. Hij was er zich natuurlijk helemaal niet van bewust, dat hierdoor de opnemingswerkzaamheden ernstig werden belemmerd, maar de zwaarte van zijn vergrijp was hem wél duidelijk geworden toen hij de kampong Waigama, gelegen aan de noordkust van Misoël, had bezocht en de aldaar gestationeerde politiepost een grote hoeveelheid katoen in zijn prauw vond. Paai toea werd gestraft en moest vele weken onkruid wieden in de kampong Waigama.

Sindsdien hadden de Alfoeren de bakens van de 'Van Doorn' met rust gelaten. Na zijn straftijd was 'Paai toea' verschillende malen langszij van het opnemingsvaartuig gekomen om jonge klappernoten te brengen naar het schip van de Kompenie, dat, om voor hem onverklaarbare redenen, vele eilandjes en ook wel droogvallende koraalriffen voorzag van kostbare witte kegelvormige toptekens en vlaggen.

De reactie van de commandant op het relaas van de oude Alfoer kwam direct.

„Stoom stoken en zodra er voldoende druk in de stoomleiding is, het anker hieuwen, en de beide stoomsloepen en vletten strijken.” Al beschikte hij over een voorlopige kaart van het riffengebied om de noord, een nachtelijke navigatie zonder enige mogelijkheid van plaatsbepaling zou te riskant zijn indien er geen sloepen voor het schip uitvoeren om tijdig te kunnen waarschuwen voor ondiepten.

Alle hens kwam in de weer, de stokers wierpen kolen op het vuur, de vlerkprauw werd op sleeptouw genomen en na het lichten van het anker en strijken van de sloepen voer de 'Van Doorn' langzaam om de noord.

De stoomsloepen, ieder bemand met een officier, een Javaanse kwartiermeester, een zestal inlandse matrozen en een stoker, bleven voor het schip uitvaren. Een der matrozen hing aan stuurboord vooruit in de lodingmat en hield het handlood gaande. Na de loodlijn enkele malen te hebben rondgezwaaid liet hij de lijn los, die dan met het lood vooruit schoot en in zee plonsde. Als de loodlijn recht op en neer stond zong de loder de lengte van de uitgelopen loodlijn af. „Géén grond, 12 meter.” Of: „Géén grond, 14 meter.” Af en toe werd er gestopt om met het lodingtoestel aan de spiegel van de sloep bevestigd, de werkelijke diepte te bepalen: 45 meter, 50 meter enzovoort. Een plotselinge vermindering van de diepte kon betekenen, dat een der riffen te dicht was genaderd. Wel bemoeilijkten de telkens invallende buien de navigatie heel erg, maar na enkele uren kon tijdens een regenrijke periode het donkere silhouet van het met hoge bomen begroeide eilandje worden verkend.

„Api!” (vuur) riep Paai toea, die naast de commandant op de brug stond. Met zijn scherpe ogen had hij het eerst gezien dat de schipbreukelingen een vuur hadden ontstoken.

Er volgden spannende momenten. De 'Van Doorn' hield zo dicht mogelijk bij het kustrif op en neer en in de bundel van het zoeklicht zag men de witte brandingsrand, het wrak van de prauw op het smalle zandstrandje en de schimmen van enkele mensen rondom de hoog opblaiende vlammen.

Een landing met de vlet op deze plaats leek onverantwoord, maar enkele honderden meters om de oost stond veel minder branding en daar zou men het wel kunnen proberen. De 'Van Doorn' voer langs de zuidkust van het eiland en vond een goede ankerplaats achter een beschutting gevende uitstekende punt van het rif.

De stoomsloep met de vlet erachter ging naar de wal; vlak bij het rif werd de vlet losgelaten, met vier man aan de riemen en een officier aan het roer. Met de kop op zee werden de riemen gestreken om, telkens als een roller aan kwam stormen, krachtig op te halen. Dit was zeemanswerk, een kolfje naar de hand van de jonge kerels in de vlet. Langzaam kwamen ze dichterbij het steile zandstrandje, waar de zee tegenaan joeg. De schipbreukelingen hadden het vuur verlaten en wachtten in spanning op redding. Net voordat er opnieuw een bui inviel zag men aan boord van de 'Van Doorn' dat de vlet op het strand schoof en de roeiers eruit sprongen. Een dicht watergordijn onttrok nu het eilandje aan het gezicht. Het duurde vele minuten voordat de bui was overgedreven, maar intussen was de vlet erin geslaagd door de branding op het kustrif te komen en een tros over te geven aan de stoomsloep, die haar naar boord terugbracht.

Even later konden de Alfoeren worden ontscheept. Eerst de nog jonge vrouw, met de in een lap gehulde zuigeling in haar armen, daarna de beide andere kinderen en tenslotte de vader van het gezin en nog twee mannen. Het was op hun gezichten te zien dat ze opgelucht waren en ze vertelden Paai toea met wilde gebaren wat ze hadden beleefd. De vrouw met haar jongste kind werden direct naar de ziekenboeg gebracht. Het kind rilde en had hoge koorts. De dokter vermoedde dat het een aanval van malaria was en diende medicijnen toe; maar hij zag de toestand minder erg in dan in het begin leek.

Al gauw daarna genoten de Alfoeren van rijst met droge visjes, eendeëieren en sambal. Ze zaten gehurkt op dek, temidden van vele inlandse bemanningsleden en voelden zich helemaal op hun gemak.

De sloepen werden gehesen, de nachtelijke reddingsmanoeuvre was met succes volbracht. De commandant besloot om de volgende morgen te laten onderzoeken of er nog iets van de prauw en de schamele inventaris zou zijn te bergen.

De rust was weergekeerd aan boord van Hr. Ms. 'Van Doorn'; maar dank zij het feit dat men mensen had kunnen helpen, was de sfeer van verveling en irritatie als bij toverslag verdwenen.

De Javanen gingen achter de gamelan zitten en sloegen met geestdrift een feestlied uit hun bronzen instrument. En de officieren, in de longroom bijeen, zongen uit volle borst oude en nieuwe Nederlandse volks- en kerstliederen.

Alleen Karel - zoals de bemanning de laatste der overgebleven sapi's (runderen) noemde - loeide even melancholiek als voorheen.

